

До
Софийска градска прокуратура (СГП)

**Допълнителна фактическа информация
и правни доводи по пр. пр.
№ 10 716/2013 г. по описа на СГП**

от
адвокат Маргарита Илиева, САК,
Правен директор,
Български хелзинкски комитет (БХК)

адрес: ул. „Върбица“ № 7, ет. 4,
1504, гр. София
тел.: 02/ 944 0670

Уважаеми/а господин/ госпожо прокурор,

във връзка с посочената по-горе прокурорска преписка, образувана по сигнал от група граждани, подаден до Главния прокурор на 13.11.2013 г., предоставям допълнителни данни относно фактическите основания за него:

I. В статията „*Те идват*“ на вестник „Капитал“, Симеон Костадинов, учредител на неонацистката партия „Националистическа партия на България“ (НПБ) прави следните изявления:

1. За четирима от 13-членното ръководство на партията, конкретно - Благовест Асенов, Николай Медаров, Теодор Тотев и Мартин Медаров, Симеон Костадинов признава, че те „*с[e] изразявали малко по-експресивно и действено, понякога на ръба на общоприемливото поведение позиции*“.¹

2. Костадинов определя представителите на неонацистката мрежа „Кръв и чест“ така:

“*[...] младежи, които имат изключително изострено чувство за справедливост, изключително чисто и ясно изразено национално самосъзнание и когато почувстват тези неща, които възприемат като върховни ценности застрашени, тогава могат да бъдат и не съвсем любвеобилни към враговете на родината.*“²

И още:

¹ Вж. публикация на вестник „Капитал“ от 17.11.2013 г. със заглавие „*Те идват*“, приложена тук и достъпна на

http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/bulgaria/2013/11/17/2182809_te_idvat/?sp=1#storystart.

² Пак там, стр. 4.

„Защо отричате правото на човек да се развива и от **уличен боец** да стане партиен активист [...]“.³

3. Относно ромското малцинство Костадинов прави следните изявления:

“[...] Когато говорим за **цигански терор**, имаме предвид **циганската битова престъпност**, особено в малките общини и села, където българите са малцинство. [...] Когато дойдем на власт, терорът ще бъде прекратен за седмици”.

„Да, мисля, че **генетично на циганите им е заложено да правят повече престъпления**. Ще ви насоча към едно изследване на проф. Петър Иванов, психиатър и психолог, преподавател във Варненския свободен университет. Опирайки се на данни и изследвания в България и чужбина, той стига до изводите, че **циганите са генетично предразположени към определен тип престъпления - кражби, престъпления, свързани с посегателство срещу личността, измами и други**.”⁴ „[...] В момента България не е **национална държава** на българите, ние се превръщаме все повече в едно **мултикултурно бласто**. Това не можем да го **търпим**.”⁵

4. Относно чужденците Костадинов обобщава:

“[...] Истината е, че всички тези хора са ни ненужни, те са социално, етнически, религиозно и битово несъвместими с българите. Трябва да ги експулсираме на момента всички до един“.⁶ [Т]ези чужденци си позволяват да престъпват общоприетото поведение, да нарушават обществения ред и да нарушават законите и когато държавата не ги санкционира [...]“⁷ и тук „**боят помагал**“.⁸

5. В заключение Костадинов прави следната заявка:

“[...] Когато съществуването на една държава и една нация са заплашени, дори от тенденции, които са естествени, а не нарочни, тази държава и тази нация имат върховното право да се защитят. Дори ако това означава да пренебрегнат някои правни или международни положения, които до този момент са считани за неоспорими. **Защото борбата за живот, за оцеляване е по-силна от всичко**.”⁹

II. Цитиран в статията „Боян Расате: Получихме разрешение от СДВР да организираме граждански патрули“ на вестник „24 часа“,¹⁰ Костадинов заявява следното:

“[...] **Ние вече имаме патрули** [...]“. Нашият устав и програма могат да се сведат до едно изречение - **България трябва да [е] еднонационална държава на българите**. [...]“¹¹

³ Пак там, стр. 4, акцентът – мой.

⁴ Пак там, стр. 4, акцентът – мой.

⁵ Пак там, стр. 5, акцентът – мой.

⁶ Пак там, стр. 5.

⁷ Пак там, стр. 5.

⁸ Пак там, стр. 5, акцентът – мой.

⁹ Пак там, стр. 5, акцентът – мой.

¹⁰ Вж. публикация на вестник „24 часа“ от 15.11.2013 г. със заглавие „Боян Расате: Получихме разрешение от СДВР да организираме граждански патрули“, приложена тук и достъпна на <http://www.24chasa.bg/Article.asp?ArticleId=2445484>

¹¹ Пак там, стр. 1, акцентът – мой.

III. В телевизионното предаване „Референдум“, излъчено по Българската национална телевизия на 19.11.2013 г., с водеща Добриня Чешмеджиева,¹² Симеон Костадинов прави следните изявления:

1. „Какво е нация? [...] **Нацията, професоре, (към Божидар Димитров, бел. авт.) не е сбор от всички етнически глупости [...], не е сбор от всички етнически общности, населяващи дадена територия. А е сбор от хора, еднакви по произход и самосъзнание. Това е нацията. [...] Сбор от хора, еднакви по произход и самосъзнание. Този сбор от хора може да приеме друга общност – етническа, религиозна, социална или някаква друга, да живее редом с него, заедно с него, в неговата държава, но само тогава и единствено тогава, когато се спазват неговите правила и когато той задава дневния ред. Тогава той може да бъде толерантен. Когато, обаче, тази толерантност започне да се използва като оръжие срещу него, тогава същата тази нация има право да се защити. И това е другото проявление на национализма, защото национализмът, той освен, че е любов [...] той, освен всичко друго е и система, която може да се защитава, която, ако се почувства застрашена, превключва на боен режим“.**¹³

2. „**В България няма бежанци. В България има само и единствено нелегални имигранти. [...] Дори сирийците на българска територия не са бежанци, защото те не бягат от непосредствена зона на конфликт. [...] Няма правно основание да търсят бежански статут във втора държава. Освен това не повече от 50 % от влизащите нелегално през българската граница са сирийци, останалите са малийци, нигерийци, алжирци, пакистанци, какви ли още не, между тях има, между другото, радикални ислямисти. Достатъчно е да се разходите [...] в центъра на София, не повече от 100 м. от Министерския съвет, ще видите едни хора с дълги бели роби, с бради до пъпа, с там характерните шапки [...] това са типичните одежди на шахидите. Само въпрос на време е тези хора да започнат да вършат атентати. Само и единствено въпрос на време“.**¹⁴

3. „**Правите сравнение между нашите сънародници, които са бягали от огън и меч от Турция и Гърция и тези иноземци?! [...] Не 10 000, ами 10 са ни много. Няма място тук и не ги желаем“.**¹⁵

4. „**На момента трябва да ги експулсираме. Имаме и правната база, имаме и всички основания, морални, закони“.**¹⁶

5. На въпрос на водещата: „Деца, които не са с родителите си тук, вие нали знаете, че има и такива случаи? [...] Дете само по себе си, какво правите с него, преминало границата?“, Костадинов отговаря:

„Едно ще ви кажа, всеки със съдбата си. Ние не сме длъжни на никого, ние не сме виновни за съдбата на това дете. Да, може временно да осигурим някакви грижи за

¹² Вж. приложен запис от предаването „Референдум“ на компакт диск. Предаването е публично достъпно и на уебсайта на „БНТ“ на адрес:

http://bnt.bg/bg/productions/74/edition/36049/referendum_19_noemvri_2013_smjitate_li_che_krajnite_nacional_isticheski_partii_predlagat_realno_reshenie_na_krizata_s_bejancite.

¹³ Започва в 06.44 минута от записа, акцентът - мой.

¹⁴ Започва в 19.40 минута от записа, акцентът - мой.

¹⁵ Започва в 25.00 минута от записа, акцентът - мой.

¹⁶ Започва в 26.20 минута от записа, акцентът - мой.

него, може по някакъв начин да се опитаме временно да облекчим страданията му, **но ние не сме длъжни да го гледаме, да го издържаме и да го правим част от нас**“.¹⁷

6. „Тези хора **не са социално, икономически, културно, религиозно съвместими с нас**“.¹⁸

7. „Пречи ми това, че в моя дом (има предвид България) някой друг пуска **някакви всевъзможни пришълци, които аз не познавам, не съм ги канил и не ги желая. И не съм длъжен да давам обяснения никому**“.¹⁹

8. „Знаят ли хората, когато говорим за битова престъпност и за това дали страхът от нея, **имигрантска битова престъпност** и затова дали страхът от нея е преувеличен, че в момента в центъра за временно задържане в Бусманци, който е от закрит тип, има над 200 задържани алжирци, общо магребинци, араби, които са настанени там вследствие на извършени от тях престъпления. [...] Те са ги задържали, само дето ги държат там за по няколко седмици, след това ги пускат. Това знаят ли го хората? [...] За битови престъпления, за грабежи, за кражби, за побои, за изнасилвания. За такива престъпления става дума. [...] На територията на България, в София главно, събират ги там, провеждат няколко разговора с тях, регистрират ги, след което ги пускат. Няма наказателно разследване, няма съд, няма нищо“.²⁰

9. „Спасението е да си вардим границите [...]“.²¹

10. „Ние имаме голям проблем [...] преко сили нашите възможности, а откровено казано и на желанието ни. Утре има Консултативен съвет по национална сигурност, съветвам тези, които ще вземат участие в съвета, отговорните държавници и политици, да направят единственото възможно, справедливо и адекватно нещо в случая. **Първо, да затворят границата, но не строейки телена ограда, която буквална с умерено силен удар ще падне, а да изградят стена, не по цялата българо-турска граница, а в рисковите участъци, която да бъде голяма, масивна, железобетонна стена.** [...] Второ, участъците от границата, които няма да бъдат защитени от стена, трябва да бъдат защитени от жива стена, така да се каже, от хора, това са органите на МВР, ако трябва и армията, армейски части и подразделения, това, ако трябва, са и мобилизирани части от мобилизирани граждани [...]“.²²

IV. В телевизионното предаване „120 минути“, излъчено по телевизия „БТВ“ на 16.11.2013 г.,²³ Ивайло Колев, Борис Русев, Димитър Любомиров, Боян Вълканов и

¹⁷ Започва в 26.50 минута от записа, акцентът - мой.

¹⁸ Започва в 31.40 минута от записа.

¹⁹ Започва в 40.25 минута от записа, акцентът - мой.

²⁰ Започва в 46.15 минута от записа.

²¹ Започва в 47.00 минута от записа.

²² Започва в 57.10 минута от записа, акцентът - мой.

²³ Вж. Приложен запис от предаването „120 минути“ на компакт диск. Предаването е публично достъпно и на уебсайта на „БТВ“ на адрес: <http://btvnews.bg/video/bulgaria/adolf-hitler-i-benito-musolini-hora-koito-imat-mnogo-dobri-vizhdaniya-za-evropa.html>.

Борислав Гербовски, определящи себе си като представители на „Кръв и чест“ – гр. Пловдив,²⁴ правят следните изявления:

1. Димитър Любомиров: “[...] **„Адолф Хитлер и Бенито Мусолини – това са хора, които имат много добри решения за това как да бъде като цяло Европа. Не е лошо да кажеш, примерно, че този човек е имал добри виждания. Именно той човек, по онова време, е дал на нас наши изконни територии като Добруджа и като Македония. Говорим тук за добрите неща, които са направени. Ако е имало такива итшикоманди някъде и кристални вечери и всякакви такива работи, това са балони, които се раздухват с една цел – да покажат лошото, щото лошото е винаги интересно“**.²⁵

2. Относно организирането на т.нар. „нощни патрули“ край ромските махали Борис Русев прави следното признание: **„Понеже българските институции не правят всичко... не правят необходимото да защитят българите, ние счехоме за редно... ние счехоме за редно да изпратим наши хора, които да се заемат с това“**.²⁶

3. Боян Вълканов: **„Ако се налага да... да защитим който и да е български гражданин от насилие по какъвто и да било начин и ако в момента няма как това да се случи, нали, няма полицаи, аз лично бих се застъпил за който... и ми се е случвало“**.²⁷

4. Репортер: **„[...] Но признават, че имат връзка с арестуваните за атентата в Сандански, където бомба пред офиса на „Евророма“ уби мъж от ромски произход.“**

Репортер към Ивайло Колев: **„Ваши хора ли са, които са обвинени?“**

Ивайло Колев: **„Ами, познаваме се с момчетата.“**

Репортер: **„Ваши членове ли са, представители?“**

Ивайло Колев: **„Не“**.

Репортер: **„Симпатизанти?“**

Ивайло Колев: **„Може би. Мисля, че са симпатизанти, да“**.²⁸

5. Репортер: **„[...] Не просто не отричат, а и се гордеят с участието си в Катунца“**. Димитър Любомиров: **„Ние, както отидохме в Катунца, можем да отидем и във всяка една точка на България и да застанем жива верига, за да защитим тези хора от тези орди“**.²⁹

6. Във връзка с коментар на репортера, че „Кръв и чест“ е свързана с насилие над чужденци и малцинства във всички държави, в които съществува, Димитър Любомиров заявява: **„Ами сигурно има някакви... някои от тях, които са осъждани за насилие или някакви хулиганства, има и футболни привърженици в нашите среди. Но това са за**

²⁴ Мрежите на „Кръв и чест“ са сред учредителите на новата неонацистка партия, затова изявите на техните представители са релевантни по въпроса за съдебната регистрация или отказа на такава регистрация на тази партия.

²⁵ Започва в 00.48 минута от записа, акцентът - мой.

²⁶ Започва в 01.32 минута от записа, акцентът - мой.

²⁷ Започва в 01.47 минута от записа, акцентът - мой.

²⁸ Започва в 02.12 минута от записа, акцентът - мой.

²⁹ Започва в 02.32 минута от записа, акцентът - мой.

*мен дребни работи... [...] Защи́таваме нашата нация, нашата раса. Какво лошо има в това да защитаваши българщината?*³⁰

7. Репортер: „[...] Какви са политическите им послания? **Към ромите...**“.

Димитър Любомиров: „Ако трябва... от една до три години да е в затвора, да бъде два пъти или три пъти по-рестриктивна неговата присъда. Това е железен юмрук. **Не да отидем там ние да ги блъскаме с железни юмруци**“.

8. Репортер: „[...] За религиите на малцинствата...“:

Ивайло Колев: „Ако една религия няма 500 000 последователи в България, мисля, че **тя няма нужда да съществува**“.³¹

Относно приложимото право: релевантна за лица и организации на омразата практика на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ)

Практиката на ЕСПЧ е константна – езикът на омразата не влиза в обхвата на защитеното изразяване по Член 10 от Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ) и санкциите на национално ниво срещу говорители на омразата са необходими в едно демократично общество, а жалбите им са или недопустими – злоупотреба с правото на жалба по ЕКПЧ, или неоснователни. Това важи и за партии и организации, които пропагандират идеология, несъвместима с фундамента на ЕКПЧ – правата на човека и върховенството на закона в едно демократично общество. Практиката на ЕСПЧ, че жалби на изразители на омразата заради техни присъди и други санкции на национално ниво са недопустими или неоснователни, датира още от времената на несъществуващата вече Европейска комисия по правата на човека, т.е. от десетилетия.

Емблематично в това отношение е делото *Вона срещу Унгария (жалба No. 35943/10)*, решение от 9 юли 2013 г.,³² решено в полза на държавата-ответник - Унгария, която е наложила тежката мярка – разпускане, на организация, която активно застрашава ромското население.

На 8 май 2007 г. 10-има членове на политическата партия *Jobbik Magyarorszáért Mozgalom* („Движение за по-добра Унгария“) учредяват *Magyar Gárda Egyesület* („Асоциация на унгарската гвардия“; „Асоциацията“) с цел – „запазване на унгарските традиции и култура“. От своя страна, на 18 юли 2007 г., Асоциацията учредява неформално *Magyar Gárda Mozgalom* („Движение на унгарската гвардия“; „Движението“). Целта на Движението е „защита на беззащитната физически, духовно и интелектуално Унгария“. Според учредителния му акт задачите му включват физическа и психическа подготовка на членовете му, участие в управлението на бедствия и в осигуряването на обществената безопасност, както и инициране на обществен диалог по тези въпроси чрез публични събития.³³

На 4 октомври 2007 г. Прокуратурата на гр. Будапеща изпраща предупредително писмо до Асоциацията, да прекрати незаконните си дейности. В писмото се отбелязва, че Асоциацията е извършвала дейности, несъответни на декларираните ѝ цели,

³⁰ Започва в 02.51 минута от записа, акцентът - мой.

³¹ Започва в 03.27 минута от записа, акцентът - мой.

³² Вж. *Vona v. Hungary*, по. 35943/10, 9 July 2013.

³³ Вж. *Vona v. Hungary*, цитирано по-горе, §§ 7-8.

включително кампании за популяризиране целите на Движението. В отговор Асоциацията уведомява прокуратурата за извършени промени в устава ѝ, с които са включени посочените по-горе „задачи“ на Движението.³⁴

В изпълнение на тези задачи членове на Движението, облечени в униформи, провеждат демонстрации-шествия из Унгария, преимуществено в села със значително ромско население, като призовават за защита на „етническите унгарци“ от т. нар. „циганска престъпност“. На 17 декември 2007 г. главният прокурор на гр. Будапеща сезира съда с искане Асоциацията да бъде разпусната. Основанието е злоупотреба с правото на свободно сдружаване – нарушаване правата на ромското население чрез внушаване на страх посредством речи и знакови жестове, като носене на униформи и маршируване във военна формация под военна команда. Прокурорът подчертава, че Движението е подразделение на Асоциацията, а дейността му е значителна част от дейността на самата Асоциация.³⁵

На 16 декември 2008 г. Окръжният съд на Будапеща постановява решение за разпускане на Асоциацията. Съдът подчертава симбиотичната връзка между Движението и Асоциацията, като отбелязва, че основната дейност на Асоциацията е свързана с учредяването, поддържането, ръководенето и финансирането на Движението. Съдебното решение засяга само Асоциацията, тъй като Движението не е самостоятелен правен субект. Съдът отбелязва, че акциите на Движението са целели да фокусират вниманието върху „циганската престъпност“, а използването на тази етническа категория нарушава принципа на равностойно третиране на човешкото достойнство. Движението е използвало маршовете си като форма на внушаване на страх, включително чрез носенето на символика, свързана с „Партията на кръстосаните стрели“ (фашистка партия в Унгария по време на Втората световна война). Съдът намира, че независимо от заявените ѝ цели, действията на Асоциацията са в разрез с унгарските закони, защото включват демонстрации на сила и създават антиромска атмосфера. Съдът отбелязва, че вербалната и визуална употреба на сила сама по себе си е нарушение и за разпускането на Асоциацията не е необходимо да е извършено и физическо нарушение (насилие). Самият факт, че програмата ѝ включва дискриминация, е достатъчен да засегне правата на другите.³⁶

Апелативният съд на гр. Будапеща потвърждава решението, като взема предвид и други сходни прояви на Движението, които включват антиромска и антисемитска реторика от страна на негови членове. Съдът подчертава, че изборът на местата за провеждане на демонстрациите (а именно, села със значително ромско население) не може да се възприема като „социален диалог“, а е, по същество, паравоенна демонстрация на сила. Апелативният съд намира, че населението на тези села е станало принудително свидетел на тези прояви, без да може да ги избегне. Съдът установява, че макар и, благодарение на засиления полицейски контрол, да не се е стигнало до физическо насилие, събитията са представлявали заплаха за мира и обществения ред. По отношение свободата на словото на Асоциацията, съдът се произнася, като приема мотивите на първоинстанционния съд и се позовава на практиката на ЕСПЧ, че тази

³⁴ Вж. *Vona v. Hungary*, цитирано по-горе, § 9.

³⁵ Вж. *Vona v. Hungary*, цитирано по-горе, §§ 10-11.

³⁶ Вж. *Vona v. Hungary*, цитирано по-горе, §§ 13-14.

свобода не обхваща речта на омразата и подбуждането към насилие. Решението е потвърдено от Унгарския върховен съд.³⁷

Асоциацията подава жалба пред ЕСПЧ. Твърдят, че е нарушено правото им на свобода на сдружаване по Член 11 ЕКПЧ. ЕСПЧ приема, че разпускането на Асоциацията е вмешателство в това право, но намира, че то съответства на изискванията на Член 11: предвидено е в унгарските закони и преследва законна цел - защита на обществената сигурност, предотвратяване на безредици и защита на правата на другите.³⁸ Що се отнася до това дали е необходимо в едно демократично общество – третото изискване, Съдът намира, че независимо от разликата в ролите на политическите партии и гражданските сдружения (по-ограничените възможности на последните за участие в политическия и обществения живот), предвид цялостното въздействие, което сдруженията имат върху политическите процеси, всякога следва да се държи сметка за фактическото влияние на тези организации, когато се преценява наличието на опасност за демокрацията. Като се позовава на постоянната си практика в този смисъл, Съдът се произнася, че държавата има право да предприема превантивни мерки в защита на демокрацията, включително спрямо непартийни организации, когато е налице достатъчно непосредствена заплаха за правата на другите, която подкопава основните ценности в едно демократично общество.³⁹ Не може да се изисква от държавата да изчаква, преди да се намеси, докато дадено „политическо движение“ предприеме действия, застрашаващи демокрацията или е готово да прибегне до насилие. Дори движението да не е направило опит да завземе властта и заплахата от неговата политика спрямо демокрацията да не е неизбежна, държавата има правото да действа превантивно, ако се установи, че това движение е започнало да предприема конкретни мерки в обществения живот за въвеждане на политика, несъвместима със стандартите на Конвенцията и демокрацията.⁴⁰

ЕСПЧ споделя изводите на унгарските съдилища относно демонстрациите на Движението. Макар последните да не са довели до физическо насилие, самият факт, че активистите са марширували във военноподобна формация със съответните команди и салюти, е бил от естество да внуши, че са готови да прибегнат до паравоенна мобилизация, за да постигнат целите си. Съдът намира, че демонстрацията от страна на политически активисти на способност и готовност да организират паравоенни сили излиза извън рамките на мирните и законови средства за изразяване на политически възгледи. Това още повече се налага от наличието на търсена историческа асоциация – самоозначаването на активистите със символи, наподобяващи тези на „Партията на кръстосаните стрели“, свързана с масовото изстребване на ромите в Унгария.⁴¹ Това със сигурност е имало заплашителен ефект върху членовете на това малцинство, особено когато те са били принудени да станат свидетели на въпросните демонстрации. ЕСПЧ приема, че това излиза извън пределите на защита на свободата на изразяване по Конвенцията. В такива случаи държавата е длъжна да защити правото на членовете на

³⁷ Вж. *Vona v. Hungary*, цитирано по-горе, §§ 15-16.

³⁸ Вж. *Vona v. Hungary*, цитирано по-горе, §§ 50-52.

³⁹ Вж. *Vona v. Hungary*, цитирано по-горе, §§ 53-56.

⁴⁰ Вж. *Vona v. Hungary*, цитирано по-горе, § 57.

⁴¹ Вж. *Vona v. Hungary*, цитирано по-горе, § 65.

заплашените групи да живеят без страх. Това се налага още повече в случаите, когато те са идентифицирани на базата на етническа или расова принадлежност. Съдът изрично се произнася, че паравоенните маршове излизат извън рамките на простото изразяване на непопулярна идея, при положение че физически присъстват заплашителни групи от организирани активисти. Ако поведението, свързано с изразяването на мнение, е застрашително, заплашително или пречещо на свободното упражняване на права по Конвенцията от страна на други, въз основа на тяхната раса, това не е пренебрежимо и в контекста на Член 10 (свобода на изразяване) и Член 11 (свобода на сдружаване).⁴²

В конкретния случай, установява Съдът, дейностите пределно ясно са били насочени срещу ромското малцинство, смятано за отговорно за „циганската престъпност“. При подобни обстоятелства не може да се очаква от властите да изчакат развитието на ситуацията, преди да се намесят в защита на правата на другите, след като Движението вече е предприело конкретни стъпки в обществения живот да въведе политика, несъвместима със стандартите на Конвенцията и демокрацията. Повторяемостта на парадите е била годна да въздейства заплашително върху хората и да засегне правата им, още повече предвид местата, на които те са провеждани. Обстоятелството, че демонстрациите не са били формално забранени от местните власти, е без значение за разпускането на Асоциацията. Само фактическият начин на провеждане на организационни събития, а не тяхната формална страна, може да разкрие истинския характер и целите на една организация. Съдът намира, че серията демонстрации, организирани срещу „циганската престъпност“, са от естество да приложат политика на расова сегрегация. ЕСПЧ изтъква, че ако свободата на сдружаване повторително се използва за заплашителни маршове на големи групи, държавата има право да вземе мерки, ограничаващи тази свобода, доколкото е необходимо да се предотврати опасността, която едно такова широкомащабно сплашване представлява за демокрацията. Необходимостта от това се поражда от негативните последици, които такава заплаха има върху политическата воля на хората. И ако инцидентна защита на антидемократични тези не е достатъчна, сама по себе си, за да се забрани една политическа партия, съвкупността от обстоятелствата и, по-конкретно, планираните и координирани действия може да съставляват достатъчна причина за такава мярка.⁴³

Съдът приема, че разпускането на Движението и Асоциацията е драстична мярка, но установява, че заплахата за правата на другите от страна на Движението е можела да бъде ефективно елиминирана единствено чрез премахване на организационната подкрепа на Асоциацията. Ако властите бяха подминали с мълчание продължаващите дейности на Движението и Асоциацията и бяха поддържали правното им съществуване като сдружение, общественото мнение можеше да възприеме това като легитимация на тази заплаха от страна на държавата. По този начин държавата индиректно би подкрепила тяхната кампания.⁴⁴

⁴² Вж. *Vona v. Hungary*, цитирано по-горе, § 66.

⁴³ Вж. *Vona v. Hungary*, цитирано по-горе, §§ 67-69.

⁴⁴ Вж. *Vona v. Hungary*, цитирано по-горе, § 71.

В това решение ЕСПЧ се позовава на разликата между партия и сдружение, като приема, че партията има много повече лостове да влияе върху обществения живот и политиката от сдружението и, съответно, е по-потенциално основателно да бъде ограничавана. Затова за Съда ограничаването на едно сдружение е по-тежка форма на вмешателство в свободата на сдружаване (и изразяване), която изисква много внимателно проучване на необходимостта от намеса.⁴⁵ Въпреки това Съдът намира за оправдано ограничението в унгарския случай, който касае сдружение, а не политическа партия. Следователно, толкова по-валидни са всички негови констатации, ако би ставало въпрос за антидемократична партия.

Член 10 ЕКПЧ предвижда, че свободата на изразяване е съпроводена със задължения и отговорности и може да бъде ограничена за “защита на репутацията или правата на другите.” Член 17 ЕКПЧ предвижда, че тази свобода (както и другите права по ЕКПЧ) не може да се използва за потъпкване на другите права и свободи, гарантирани от ЕКПЧ, между които и правото на свобода от дискриминация. Съгласно Член 17 ЕКПЧ използването на свободата на словото за увреждане на тези права съставлява забранена злоупотреба с право.

Европейските съд и Комисия по правата на човека разглеждат враждебната реч, в това число словото, отричащо Холокоста, в светлината на Член 17 ЕКПЧ като недопустима дейност, която уврежда правата и свободите, защитени от Конвенцията. Съдът и Комисията приемат, че тази реч противоречи на духа и буквата на Конвенцията и на нейните основни ценности, и намират за недопустимо тя да се ползва със защита по Член 10 от Конвенцията. Те считат, че необходимостта от защита на изразяването тежи по-малко в демократичното общество от обществения интерес от защита на репутацията и правото на другите да живеят в атмосфера, свободна от расизъм и антисемитизъм, и необходимостта от предотвратяване на престъпления и безредици, провокирани от антисемитски или расистки изказвания. Съдът и Комисията обявяват за недопустими или неоснователни жалбите, претендиращи нарушение на свободата на изразяване вследствие ограничения или санкции, наложени от държавата за враждебна реч.

Така, жалбата на *X. срещу Федерална република Германия*, обявена от Комисията за недопустима на 16 юли 1982 г., касае съдебна забрана за излагане и продажба на брошури, в които се твърди, че Холокостът през Втората световна война е „ционистка фабрикация”. Комисията намира памфлетите за “клеветническа атака срещу еврейската общност и срещу всеки индивидуален член на тази общност. Като описват историческия факт на избиването на милиони евреи като лъжа и ционистка измама, памфлетите [...] представляват атака срещу репутацията на всички онези, описани като лъжци и мошеници”. Комисията оправдава ограничението на свободата на изразяване на жалбоподателя, като намира, че то “преследва легитимна цел по Конвенцията, именно - защита на репутацията и правата на другите”, “необходимо е в демократичното общество” и “почива върху принципите на толерантността и широките възгледи, които памфлетите очевидно нарушават.”

⁴⁵ Вж. *Vona v. Hungary*, цитирано по-горе, § 56, § 69.

По жалбата на *Глимервеен и Хагенбеек срещу Холандия*, обявена за недопустима на 11 октомври 1979 г., Комисията намира, че жалбоподателите, преследвани заради притежания на памфлети, подбуждащи към расова омраза, не могат да претендират за защита по Член 10 ЕКПЧ, защото злоупотребяват със свободата на изразяване, като извършват дейност, противоречаща на духа и буквата на Конвенцията. Жалбата на *Ф. П. срещу Германия*, обявена за недопустима на 29 март 1993 г., касае осъден от военен съд за това, че обявил Холокоста за лъжа на ционистите, и заявил, че евреите никога не били преследвани и убивани, че списъците на избити евреи и филмите, заснети при освобождаването на евреи от концентрационните лагери, били фалшификация, че само престъпници били затваряни в концентрационните лагери, и че имал доказателства, че обвиненията за преследване на евреите в Германия са част от стратегията на ционизма и комунизма да дискредитират Германия. Комисията намира, че изявленията на Ф. П. имат явно расистко съдържание и са дискриминационни спрямо еврейския народ, и намира ограничението на свободата му на изразяване за необходимо в демократичното общество.

Жалбата на *Германската националдемократическа партия срещу Германия*, обявена за недопустима на 29 ноември 1995 г., касае общинско решение, което задължава партията да гарантира това, да не се отрича преследването на евреите от нацисткия режим на планирана от нея конференция на тема "Използването на съвременната история като средство за изнудване". Партията била задължена да напомни на участниците наказателната отговорност за подбуждане към омраза и поругаване паметта на мъртвите, да прекрати незабавно подобни изказвания и, при необходимост, да прекрати срещата. Комисията намира, че изказвания, отричащи преследването на евреите от нацисткия режим, противоречат на основните идеи на Конвенцията, изразени в Преамбюла ѝ, а именно, справедливостта и мира. Комисията се произнася, че наложеното ограничение е необходимо в демократичното общество, защото изискването за защита на репутацията и правата на евреите има по-голяма тежест в демократичното общество от свободата на организацията да проведе събрание, без да вземе мерки срещу антисемитска враждебна реч.

Така и по делото *Ремер срещу Германия* Комисията (отхвърляйки жалба от лице, осъдено за подбуждане към омраза) подчертава, че "публикацията на жалбоподателя е в противоречие с основните идеи на Конвенцията, изразени в нейния Преамбюл, а именно справедливостта и мира, и изразява расова и религиозна нетолерантност.

Жалбата на *Михаел Кюнел срещу Германия*, обявена за очевидно недопустима на 12 май 1988 г., касае осъждането на лидера на организация, опитваща се да възстанови забранената националсоциалистическа партия (NSDAP). Той разпространил свои публикации, в които защитавал идеи за Велика Германия, расова гордост, възстановяване на националсоциализма и борба срещу ционизма. Комисията се позовава на установената си практика, че свободата на изразяване не може да се използва за злоупотреби в нарушение на Член 17 ЕКПЧ. Тя намира, че пропагандирането на националсоциализъм противоречи на една от основните ценности на Конвенцията, а именно политическата демокрация като гарант на правата, признати от Конвенцията. Комисията определя изказванията на жалбоподателя срещу ционизма

и в полза на расовата гордост като съдържащи явни елементи на расова и религиозна дискриминация и, като такива - за противни на духа и буквата на Конвенцията. Намира, следователно, ограничението, наложено му заради тях, за необходимо в демократичното общество.

Жалбата на *Ханс-Юрген Вити срещу Германия*, обявена за недопустима на 20 април 1999 г., касае изявления на жалбоподателя, с които той отричал съществуването на газовите камери и масовите убийства в тях, като ги квалифицирал като “исторически лъжи”, за което му била наложена наказателна отговорност. ЕСПЧ потвърждава практиката си, че по силата на Член 17 ЕКПЧ отрицанието на Холокоста като враждебна реч е лишено от защита по Член 10 от Конвенцията. Съдът намира, че ограничението е необходимо в демократичното общество поради изискването за защита на жертвите на нацисткия режим от унизителни изявления, отричащи престъпленията му.

Делото на *Ервин Имлер срещу Германия* касае осъждането му за това, че нарекъл двойка чужденци с обидно прозвище за чужденци. Съдът обявява жалбата му, че е нарушена свободата му на изразяване, за недопустима на 2 март 1999 г.

В решението си по делото *Льойдъо и Изорни срещу Франция* от 23 септември 1998 г. Съдът потвърждава практиката си, че отрицанието на Холокоста е лишено от защита по Конвенцията. Делото касае санкцията, наложена на обществени дейци за изявление, с което представили в силно позитивна светлина личността на маршал Петен, целяйки да го реабилитират. Авторите са осъдени от френския съд за публично защитаване на престъпленията на колаборационизма. Европейският съд се произнася, че, както всяко друго изказване, насочено срещу ценностите на Конвенцията, оправдаването на пронацистка политика не може да се ползва със защитата, предоставена от Член 10 ЕКПЧ.

В решението си по делото *Йерсилд срещу Дания* от 23 септември 1994 г. (относно присъда, наложена на журналист за предоставяне на трибуна в предаване на расистки изказвания на интервюирани скинхедс, в които те заявяват, че е “хубаво да си расист”, “Дания е за датчаните”, “белите са тези, които са по-добрите” и др.) Съдът подчертава, че при преценка за необходимостта от санкцията голяма тежест имат целите на Международната конвенция за елиминиране на всички форми на расова дискриминация и че задълженията на държавата по ЕКПЧ да защитава свободата на изразяване трябва да се тълкуват като съвместими със задълженията ѝ по МКПВФРД да забранява подбуждането към расова дискриминация. Съдът отново утвърждава, че изказвания, които представляват враждебна реч, която може да засегне дадено лице или група, нямат защита по Член 10 ЕКПЧ.

По делото *Гюндюз срещу Турция* от 2003 г. Съдът подчертава, че упражняването на свободата на изразяване трябва да е съобразено със “задълженията и отговорностите”, които я съпровождат, и, по-специално, във връзка с религиозните вярвания, със задължението да не се правят изказвания, които са неоснователно обидни за другите и биха накърнили правата им.

Факторите, които Съдът взема предвид при решаването на дела, в които свободата на изразяване се противопоставя на правото на свобода от проповядване на омраза и дискриминация, са: дали изказването е разпространено чрез медиите и в какъв

машаб; доколко е достигнало до широката общественост; какво въздействие може да окаже то; контекста, в който е направено, и целите му; използваните думи и дали мнението е представено обективно и провокира към публичен и академичен дебат, или предизвиква самоцелна омраза и нетърпимост.⁴⁶

Две по-скорошни решения на ЕСПЧ - *Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey (GC)*, no. 41340/98 и *Herri Batasuna and Batasuna v. Spain*, nos. 25803/04 and 25817/04, засягат ключови моменти в анализа дали надделява свободата на изразяване/ сдружаване или фундаменталните ценности на демокрацията и върховенството на закона, когато пропагандата на организацията е несъвместима с последните:

Партията на благоденствието (*Refah Partisi*) е турска политическа партия, основана на 19 юли 1983 г. На 21 май 1997 г. главният държавен адвокат към Турския касационен съд отправя искане към Турския конституционен съд за разпускане на партията на основание това, че се е превърнала в център на дейности, противоречащи на принципа на светската държава. В многократни публични изяви членове на партията, сред които нейният председател и заместник-председатели, призовавали към замяна на светската система с теократична, установяване върховенство на Корана чрез *джихад*, елиминиране на опонентите на тази политика, ако е необходимо – и чрез използване на сила, проливане на кръв и борба до последно за въвеждането на *шерията*.

На 16 януари 1998 г. Конституционният съд постановява прекратяването на Партията на благоденствието и лишава народните представители, направили съответните изявления, от статута им на депутати. Мотивите:

”[Н]а основание това, че се е превърнала в център на дейности, противоречащи на принципа на светската държава като незаменимо условие за съществуването на демокрацията.⁴⁷ [...] Конституционният съд подчертава, че когато политическа партия преследва цели, насочени към прекратяването на установения демократичен ред и използва свободата на изразяване, за да отправя призови за постигането на тези цели, Конституцията и международните актове за защита на човешките права обосновават нейното разпускане.”⁴⁸

На 22 май 1998 г. Партията на благоденствието и трима нейни члена, лишени от депутатския си статут и временно от правото да заемат ръководна позиция в друга партия, подават жалби до ЕСПЧ за нарушение на членове 9, 10, 11, 14, 17 и 18 от Конвенцията и Членове 1 и 3 от Протокол No. 1 към нея.⁴⁹ Делата са обединени и след като жалбата е отхвърлена, въпросът е отнесен до Голямата камера, която се произнася с решение на 13 февруари 2003 г.

⁴⁶ Вж. решенията по делата *Gunduz v. Turkey*, Applications no. 35071/97, Decision from 4.12.2003, p. 49; *Surek v. Turkey* (No. 1), Applications no. 26682/95, Decision from 8.6.1999, p. 62; *Wingrove v. UK*, Decision from 22.10.1996, p. 62-63; *Garaudy v. France*, Applications no. 65831/01, Decision from 24.6.2003.

⁴⁷ Вж. *Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey (GC)*, цитирано по-горе, § 23.

⁴⁸ Вж. *Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey (GC)*, цитирано по-горе, § 40.

⁴⁹ Тези норми гарантират правата, съответно, на: свобода на мисълта, съвестта и религията; свобода на изразяването на мнение; свобода на събранията и сдружаването; свобода от дискриминация; забрана за злоупотреба с права по Конвенцията; забрана за разширяване обхвата на ограничението по отношение упражняването на правата и свободите по Конвенцията; защита на собствеността; право на свободни избори.

ЕСПЧ приема, че разпускането на партията като вмешателство в правото по Член 11 съответства на изискванията на параграф 2 от същия член: предвидено е в турската Конституция и преследва законна (легитимна) цел с оглед значимостта на принципа на светската държава за демократичната система в Турция, по-конкретно – защитата на националната и обществената сигурност, предотвратяването на безредици или престъпления, както и защита на правата и свободите на другите.

ЕСПЧ приема, че предвид ролята, която имат политическите партии в демократичните общества, те могат, с предложенията си за цялостен обществен модел и с потенциала да въведат тези предложения, когато придобият власт, да повлияят изцяло на обществения режим в своите държави. По това те се различават от други организации, които участват в политическия живот.⁵⁰

Свободите, гарантирани в Член 11, а и в Член 9 (религиозна свобода) и 10 (свобода на изразяване) от Конвенцията, не могат да лишат държавните власти от правото да защитят институциите в страната, когато определена организация, чрез своите дейности, заплашва установения ред. На това основание Съдът приема, че политическа партия може да предложи законодателни и конституционни промени в държавната структура само при две условия: използваните средства да са законни и демократични; и предложената промяна сама по себе си да е съвместима с основните демократични принципи. Поради това партия, чиито лидери подстрекават към насилие или лансират политика, в разрез с демокрацията или насочена към накърняване на гарантираните права и свободи в една демокрация, не може да се позовава на Конвенцията срещу мерки, предприети спрямо нея заради това.⁵¹

Съдът изрично казва нещо много важно:

„Не може да се изключи възможността, политическа партия да се позовава на права, гарантирани от Конвенцията, в опит да извлече от тях право на дейност, която на практика цели да разруши правата и свободите по Конвенцията и така да доведе до разрушаване на демокрацията.⁵² Предвид много ясната връзка между Конвенцията и демокрацията, никому не трябва да се разрешава да се позовава на разпоредби на Конвенцията, за да отслаби или разруши идеалите и ценностите на демократичното общество.“⁵³

Съдът приема, че разпускането на цяла политическа партия и забраната за лидерите ѝ да извършват подобна дейност за определен период са драстични мерки, каквито трябва да се вземат в най-сериозните случаи. Съдът сочи, че не може уставът и програмата на политическата партия да бъдат единствени критерии за целите и намеренията ѝ. Това е видно и от опита с други подобни партии, които не са разкривали истинските си цели, преди да поемат властта. За да се изследва дали програмата на партията не прикрива цели и намерения, различни от прокламираните, програмата трябва да се сравни с действията и позициите на партийните лидери.⁵⁴

⁵⁰ Вж. *Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey (GC)*, no. 41340/98, § 87, ECHR 2003-II.

⁵¹ Вж. *Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey (GC)*, цитирано по-горе, § 98.

⁵² Вж. *Комунистическа партия (KPD) срещу Германия*, no. 250/57, решение на Комисията от 20 юли 1957, *Годишник 1*, стр. 222.

⁵³ Вж. *Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey (GC)*, цитирано по-горе, § 99.

⁵⁴ Вж. *Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey (GC)*, цитирано по-горе, § 100-101.

Съдът се произнася, че не може да се очаква от държавата да се намеси чак когато политическата партия завземе властта и предприеме конкретни стъпки към политика, несъвместима с демокрацията, при положение, че опасността от това е в достатъчна степен установена и неизбежна. Превантивната намеса от страна на държавата е в съответствие и с нейното позитивно задължение по Член 1 от Конвенцията да осигурява правата и свободите на хората. В този смисъл, оправдано е държавата да налага на партиите задължението да съблюдают правата и свободите, гарантирани от Конвенцията и да не налагат политическа програма в противоречие с основните демократични принципи.⁵⁵

Що се отнася до това, дали разпускането на партията отговаря на належаща обществена нужда, Съдът се концентрира върху следните елементи: дали са били налице убедителни доказателства, че рискът за демокрацията е достатъчно неизбежен; дали действията и изказванията на лидерите и членовете на партията може да се отнесат към партията като цяло; дали действията и изказванията, относими към партията, формират цялостна картина на обществен модел, зад който партията застава и който е несъвместим с демократичното общество.

В случая *Рефа* Съдът установява, че публичните изяви на лидерите на партията директно ангажират отговорността на самата партия. Същото се отнася и за изявленията на нейни представители в Парламента, след като тя по никакъв начин не се е дистанцирала от тях. Нещо повече, Съдът отбелязва, че тези изказвания са потенциално по-влиятелни от абстрактните формулировки в устава и програмата на партията.⁵⁶ ЕСПЧ приема, че тези изявления дават ясна картина на възприетия от партията модел на държавна организация⁵⁷; те разкриват дългосрочната политика на „Партия на благоденствието” да установи режим, базиран на *шервата*, като не изключва възможността да прибегне и до сила за това. Предвид несъвместимостта на тези планове с идеята за демократично общество, ЕСПЧ намира, че наложената ѝ санкция от Турция отговаря на належаща обществена нужда.

Съдът константно се произнася, че политическите партии имат ключова роля в една демокрация. Това, което според неговата практика ги различава от другите организации, включващи се в политическия живот, са обществените модели, които те предлагат на избирателите и капацитетът, който придобиват да ги реализират, след като дойдат на власт. Предвид тази тяхна роля всяка мярка, взета по отношение на тях, въздейства едновременно върху свободата на сдружаване и върху състоянието на демокрацията в държавата.⁵⁸ Следователно, бездействието спрямо партия, която проповядва анти-демократична идеология, като расова дискриминация и хегемония, би било, по същество, бездействие по отношение опазването на демокрацията като политическа система, основана на законността и правата на човека.

⁵⁵ Вж. *Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey (GC)*, цитирано по-горе, § 102-103.

⁵⁶ Вж. *Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey (GC)*, цитирано по-горе, § 113-115.

⁵⁷ Вж. *Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey (GC)*, цитирано по-горе, § 122.

⁵⁸ Вж., например, решението по делото *УРАНИО ТОКСО и ДРУГИ срещу ГЪРЦИЯ (жалба no. 74989/01)*. Гръцката политическа партия „Уранио Токсо” (*Ouránio Tóξo*) е основана през 1994 г. с цел защита на македонското малцинство. Тя става обект на агресивен протест с участие на длъжностни лица, последван от физическо нападение. ЕСПЧ намира нарушение на правото на свободно сдружаване по Член 11 ЕКПЧ.

С решение от 27 март 2003 г. Испанският върховен съд обявява три партии – *Herri Batasuna*, *EH* и *Batasuna* - за незаконни на основание това, че представляват „терористична стратегия на тактическо разделение“, а всъщност са едно цяло, контролирано от една и съща терористична организация (ЕТА⁵⁹), с една и съща идеология. Трите партии се оплакват пред ЕСПЧ, че правото им на свободно сдружаване по Член 11 от Конвенцията е нарушено, а целта на разпускането им е елиминирането на политическия дебат в Баската автономна област, т.е. целта на вмешателството не е легитимна. Оплакват се и за свободата си на изразяване по Член 10 ЕКПЧ.

ЕСПЧ се позовава на мотивите си, изложени по делото *Партия на благоденствието срещу Турция*.⁶⁰ Съдът потвърждава, че изискването за „необходимост“ на вмешателството по смисъла на Член 11, § 2 от Конвенцията предполага „належаща обществена нужда“.⁶¹ Като анализира поведението на представители на партиите, Съдът се съгласява с националните съдилища, че то силно наподобява директна подкрепа за насилие и толериране на лица, свързани с терористична дейност. Отбелязва, че това поведение е от естество да провокира социални конфликти с привърженици на други политически организации. В спорните изказвания политиките не са изключили употребата на сила като средство за постигане на целите си. Така създадената обстановка на конфронтация е носела риск от бурни обществени реакции, способни да нарушат обществения ред, както се е случвало неведнъж в миналото.

Съдът не приема, че това поведение се ползвало от защитата на свободата на изразяване по Конвенцията. Причината за това е, че методите на партиите са извън рамките, приети за допустими в практиката на ЕСПЧ, а именно – законността и основните демократични принципи. Тяхното цялостно поведение, с повтарящи се действия, ги прави съпричастни към идеята за използване на тероризъм, несъвместима с демократичното общество. Съдът приема, че при определени обстоятелства незаемането на позиция по дадени събития (в случая – актове на насилие) също е значещ елемент от поведението на политическите лица.⁶² С други думи, неразграничаването от насилието също е акт, за който политикът носи отговорност. Съдът установява, че, взети в своята цялост, изявите на партиите дават ясна картина на пропагандирания от тях обществен модел. Същият е несъвместим с идеята за демократично общество, поради което държавната намеса е породена от „належаща обществена нужда“. Поради това и наложената санкция съответства на преследваната легитимна цел по смисъла на Член 11, § 2 от Конвенцията. Съдът намира, че няма нарушение на Член 11 и че не е необходимо да разглежда отделно оплакването по Член 10.

В обобщение, държавата не само има право по Конвенцията да санкционира и ограничава организации и лица, подбуждащи към омраза и

⁵⁹ ЕТА (на баски език: *Euskadi Ta Askatasuna* или „Баско отечество и свобода“) е баска сепаратистка организация, която заявява, че се бори за независимост на Баската автономна област.

⁶⁰ Вж. *Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey (GC)*, no. 41340/98, §§ 46, 98, 102-104, 133-134, ECHR 2003-II.

⁶¹ Вж. *Herri Batasuna and Batasuna v. Spain*, nos. 25803/04 and 25817/04, § 83, 30 June 2009.

⁶² Вж. *Herri Batasuna and Batasuna v. Spain*, цитирано по-горе, §§ 86-88.

дискриминация, но има основания и да бъде държана отговорна, ако не го направи.

Моля, тази информация за нови данни да бъде съответно присъединена към материалите по преписката.

Приложение: съгласно текста.

26.11.2013 г.
гр. София

С уважение:
адвокат Маргарита Илиева,
Правен директор на БХК